Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (neljäs jaosto)

13 päivänä kesäkuuta 2013*

Siirtotyöläisten sosiaaliturva — Asetus (ETY) N:o 1408/71 — Henkilöllinen soveltamisala — Perhe-etuuksien myöntäminen kolmannen valtion kansalaiselle, jolla on oleskeluoikeus jäsenvaltiossa — Asetus (EY) N:o 859/2003 — Direktiivi 2004/38/EY — Asetus (ETY) N:o 1612/68 — Edellytys, joka koskee asumisen kestoa

Asiassa C-45/12,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Cour du travail de Bruxelles (Belgia) on esittänyt 19.1.2012 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 30.1.2012, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

Office national d'allocations familiales pour travailleurs salariés (ONAFTS)

vastaan

Radia Hadj Ahmed,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (neljäs jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja L. Bay Larsen sekä tuomarit J. Malenovský, U. Lõhmus, M. Safjan ja A. Prechal (esittelevä tuomari),

julkisasiamies: Y. Bot,

kirjaaja: hallintovirkamies V. Tourrès,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 28.2.2013 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Radia Hadj Ahmed, edustajinaan avocate I. de Viron ja avocate M. Hernandez Dispaux,

— Belgian hallitus, asiamiehinään C. Pochet ja T. Materne, avustajanaan avocat J. Vanden Eynde,

— Tšekin hallitus, asiamiehenään M. Smolek,

— Euroopan komissio, asiamiehinään M. Van Hoof ja V. Kreuschitz,

päätettyään julkisasiamiestä kuultuaan ratkaista asian ilman ratkaisuehdotusta,

on antanut seuraavan

* Oikeudenkäyntikieli: ranska.

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee sosiaaliturvajärjestelmien soveltamisesta yhteisön alueella liikkuviin palkattuihin työntekijöihin, itsenäisiin ammatinharjoittajiin ja heidän perheenjäseniinsä 14.6.1971 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 1408/71, sellaisena kuin se on muutettuna ja ajan tasalle saatettuna 2.12.1996 annetulla neuvoston asetuksella (EY) N:o 118/97 (EYVL L 1997, L 28, s. 1), sellaisena kuin se on muutettuna Euroopan parlamentin ja neuvoston 18.12.2006 antamalla asetuksella (EY) N:o 1992/2006 (EUVL L 392, s. 1; jäljempänä asetus N:o 1408/71) ja Euroopan unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella, asetuksen (ETY) N:o 1612/68 muuttamisesta ja direktiivien 64/221/ETY, 68/360/ETY, 72/194/ETY, 73/148/ETY, 75/34/ETY, 75/35/ETY, 90/364/ETY, 90/365/ETY ja 93/96/ETY kumoamisesta 29.4.2004 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2004/38/EY (EUVL L 158, s. 77) 13 artiklan 2 kohdan ja 14 artiklan, luettuina yhdessä SEUT 18 artiklan kanssa, sekä Euroopan unionin perusoikeuskirjan (jäljempänä perusoikeuskirja) 20 ja 21 artiklan tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa valittajana on Office national d'allocations familiales pour travailleurs salariés (työntekijöiden perheavustuksista vastaava virasto, jäljempänä ONAFTS) ja vastapuolena Radia Hadj Ahmed ja jossa on kyse taattujen perheavustusten myöntämisestä.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

3 Työntekijöiden vapaasta liikkuvuudesta yhteisön alueella 15.10.1968 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 1612/68 (EYVL L 257, s. 2) 10 artiklassa, joka on kumottu direktiivillä 2004/38, säädettiin seuraavaa:

”1. Seuraavilla henkilöillä on kansalaisuudesta riippumatta oltava oikeus tulla asumaan sellaisen työntekijän luokse, joka on jäsenvaltion kansalainen ja työssä toisen jäsenvaltion alueella:

a) hänen aviopuolisonsa sekä heidän jälkeläisensä, jotka ovat alle 21-vuotiaita tai huollettavia;

– –”

4 Asetuksen N:o 1612/68, joka on kumottu työntekijöiden vapaasta liikkuvuudesta unionin alueella 5.4.2011 annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EU) N:o 492/2011 (EUVL L 141, s. 1), 12 artiklan, joka on otettu mainitun asetuksen 10 artiklaan, ensimmäisessä kohdassa säädettiin:

”Jos jäsenvaltion kansalainen on tai on ollut työssä toisen jäsenvaltion alueella, on hänen lapsillaan, jos he asuvat kyseisessä jäsenvaltiossa, oikeus osallistua peruskoulutukseen, oppisopimuskoulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen samoin edellytyksin kuin tämän valtion kansalaisilla.”

5 Asetuksen N:o 1408/71 1 artiklan otsikko on ”Määritelmät”, ja siinä säädetään seuraavaa:

”Tässä asetuksessa:

– –

f) i) ’perheenjäsenellä’ tarkoitetaan henkilöä, joka määritellään tai tunnustetaan perheenjäseneksi tai osoitetaan talouteen kuuluvaksi jäseneksi lainsäädännössä, jonka perusteella etuudet annetaan – –; kuitenkin jos sanotussa lainsäädännössä perheenjäseneksi tai talouteen

kuuluvaksi henkilöksi katsotaan vain henkilö, joka asuu samassa taloudessa kuin palkattu työntekijä tai itsenäinen ammatinharjoittaja, tämä edellytys katsotaan täytetyksi, jos se, jonka etua asia koskee, on pääasiallisesti riippuvainen tästä henkilöstä.

– –”

6 Asetuksen N:o 1408/71 2 artiklan, jonka otsikko on ”Asetuksen soveltamisalaan kuuluvat henkilöt”, 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Tätä asetusta sovelletaan palkattuihin työntekijöihin – – sekä heidän perheenjäseniinsä – –”

7 Asetuksen (ETY) N:o 1408/71 ja asetuksen (ETY) N:o 574/72 muuttamisesta soveltamisalan laajentamiseksi koskemaan kolmansien maiden kansalaisia, joita kyseiset säännökset eivät jo koske yksinomaan heidän kansalaisuutensa vuoksi, 14.5.2003 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 859/2003 (EUVL L 124, s. 1) 1 artiklassa säädetään seuraavaa:

”– – [A]setuksen (ETY) N:o 1408/71 – – säännöksiä sovelletaan kolmansien maiden kansalaisiin, joita kyseiset säännökset eivät jo koske yksinomaan heidän kansalaisuutensa vuoksi, sekä heidän perheenjäseniinsä ja edunsaajiinsa edellyttäen, että heillä on laillinen asuinpaikka jäsenvaltiossa ja että he ovat tilanteessa, jossa kaikki osatekijät eivät rajoitu yhden jäsenvaltion sisälle.”

8 Direktiivin 2004/38 13 artiklan otsikko on ”Perheenjäsenten oleskeluoikeuden säilyminen avioeron, avioliiton mitättömäksi julistamisen tai rekisteröidyn parisuhteen päättymisen jälkeen”, ja sen 2 kohdassa säädetään, että tiettyjen edellytysten vallitessa unionin kansalaisen perheenjäsenet, jotka eivät ole minkään jäsenvaltion kansalaisia, eivät menetä oleskeluoikeuttaan avioeron, avioliiton mitättömäksi julistamisen eivätkä rekisteröidyn parisuhteen päättymisen jälkeen.

9 Tämän direktiivin 14 artiklan, jonka otsikko on ”Oleskeluoikeuden säilyminen”, 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Unionin kansalaisella ja hänen perheenjäsenillään on – – 13 artiklassa säädetty oleskeluoikeus sikäli kuin he täyttävät [tässä artiklassa] säädetyt edellytykset.

– –”

Belgian oikeus

10 Taattujen perhe-etuuksien käyttöön ottamisesta 20.7.1971 annetun lain (Moniteur belge 7.8.1971, s. 9302; jäljempänä taattujen perhe-etuuksien käyttöön ottamisesta annettu laki), sellaisena kuin se oli voimassa pääasian tosiseikkojen tapahtumahetkellä, 1 §:ssä säädettiin seuraavaa:

”Perhe-etuudet myönnetään tässä laissa tai sen nojalla vahvistettujen edellytysten mukaisesti sellaisesta lapsesta, joka saa elatuksensa yksinomaan tai pääasiallisesti Belgiassa asuvalta luonnolliselta henkilöltä – –.

– –

Edellä 1 momentissa tarkoitetun luonnollisen henkilön on pitänyt asua tosiasiallisesti Belgiassa yhtäjaksoisesti taattuja perhe-etuuksia koskevan hakemuksen tekemistä edeltäneiden vähintään viiden vuoden ajan.

Tätä edellytystä ei sovelleta

1° henkilöön, joka kuuluu [asetuksen N:o 1408/71] soveltamisalaan

2° kansalaisuudettomaan henkilöön

3° ulkomaalaisten maahantulo-oikeudesta, oleskelusta, asettautumisesta ja maasta poistamisesta 15.12.1980 annetussa laissa (Moniteur belge 31.12.1980, s. 14584; jäljempänä vuoden 1980 ulkomaalaislaki) tarkoitettuun pakolaiseen

4° henkilöön, jota ei tarkoiteta edellä 1 momentissa ja joka on sellaisen valtion kansalainen, joka on ratifioinut Euroopan sosiaalisen peruskirjan tai uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan.

Jos edellä 1 momentissa tarkoitettu henkilö on ulkomaalainen, hänen on pitänyt saada maahantulo-oikeus tai lupa asettautua Belgiaan [vuoden 1980 ulkomaalaislain] säännösten mukaisesti – –”

11 Pääasiassa merkityksellisellä ajanjaksolla vapautusta viiden vuoden asumisedellytyksestä laajennettiin erinäisistä säännöksistä 30.12.2009 annetulla lailla (Moniteur belge 31.12.2009, s. 82925) lisäämällä taattujen perhe-etuuksien käyttöön ottamisesta annetun lain 1 §:n 7 momenttiin 5 kohta, jossa säädetään seuraavaa:

”henkilöön, joka hakee taattuja perhe-etuuksia lapsesta,

a) joka on sellaisen valtion kansalainen, johon sovelletaan [asetusta (ETY) N:o 1408/71], tai muussa tapauksessa, henkilöön, joka on sellaisen valtion kansalainen, joka on ratifioinut Euroopan sosiaalisen peruskirjan tai uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan; tai

b) joka on [vuoden 1980 ulkomaalaislaissa] tarkoitettu kansalaisuudeton henkilö tai pakolainen.”

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

12 Algerian kansalainen Hadj Ahmed on ollut 18.1.2006 alkaen merkittynä Belgian väestörekisteriin. Hänellä on asiakirja, jonka haltijana hänellä on ollut mainitusta päivästä alkaen oikeus oleskella Belgian valtion alueella. Kyseinen oleskelulupa myönnettiin hänelle sillä perusteella, että hän oli tullut Belgiaan elämään yhdessä ranskalaisen avopuolisonsa kanssa. Hadj Ahmedilla ja viimeksi mainitulla henkilöllä on yksi, 18.12.2003 syntynyt yhteinen lapsi, joka on myös Ranskan kansalainen. Saatuaan oleskeluluvan Hadj Ahmed toi vuoden 2006 aikana Belgiaan 28.1.1993 syntyneen tyttärensä, joka on Algerian kansalainen.

13 Hadj Ahmed, jolla ei ole koskaan ollut työntekijän asemaa Belgiassa, sai asuessaan yhdessä avopuolisonsa kanssa perusmäärän suuruisia perhe-etuuksia kummastakin lapsestaan niiden työskentelykausien perusteella, jotka olivat täyttyneet hänen avopuolisonsa osalta Belgiassa.

14 Hadj Ahmed erosi avopuolisostaan kesäkuussa 2007. Hän on elänyt 15.5.2007 alkaen sosiaaliavun varassa, eikä hänen entinen avopuolisonsa ole vastuussa hänen elatuksestaan.

15 Hadj Ahmedille ei 1.10.2007 jälkeen enää maksettu perhe-etuuksia tyttärestään; hän on kuitenkin saanut edelleen kyseisiä etuuksia toisesta lapsestaan. Hadj Ahmed haki ONAFTS:lta taattujen perhe-etuuksien myöntämistä tyttärestään mainitusta päivästä alkaen. ONAFTS hylkäsi 7.4.2008 tekemällään päätöksellä hakemuksen, koska Hadj Ahmed ei täyttänyt taattujen perhe-etuuksien käyttöön ottamisesta annetun lain 1 §:ssä säädettyä viiden vuoden asumisedellytystä.

16 Hadj Ahmed haki 3.7.2008 muutosta ONAFTS:n hylkäyspäätökseen Tribunal du travail de Bruxellesiltä väittäen, että häneen pitäisi soveltaa asetuksen N:o 1408/71 säännöksiä. Samaan aikaan hän haki ONAFTS:n ohjeita noudattaen toimivaltaisilta viranomaisilta poikkeusta edellytykseen, joka koski asumisen kestoa Belgiassa. Tämän menettelyn johdosta Hadj Ahmedille myönnettiin taatut perhe-etuudet tyttärestään 18.1.2010 alkaen neljän vuoden asumisen perusteella. Ajanjakso, jolta etuuksia vaaditaan pääasiassa, koskee siten aikaa 1.10.2007–18.1.2010.

17 Tribunal du travail de Bruxelles hyväksyi 23.8.2010 antamallaan tuomiolla Hadj Ahmedin kanteen. Se viittasi tuomiossaan asiassa C-456/02, Trojani, 7.9.2004 annettuun tuomioon (Kok., s. I-7573) ja totesi, että koska asianomaiselle oli annettu oikeus asettautua asumaan Belgiaan unionin kansalaisen perheenjäsenenä, hänet oli rinnastettava unionin kansalaiseen ja hänellä oli oikeus tulla kohdelluksi samalla tavoin kuin tämän jäsenvaltion kansalaiset.

18 ONAFTS valitti tuomiosta ennakkoratkaisua pyytäneeseen tuomioistuimeen. ONAFTS:n mukaan pääasian vastapuolen ei voida katsoa kuuluvan asetuksen N:o 1408/71 soveltamisalaan. Se esittää epäilynsä siitä, että direktiivin 2004/38 perusteella voitaisiin katsoa, että henkilö, joka ei ole unionin kansalainen, rinnastettaisiin unionin kansalaiseen sillä perusteella, että hän on tullut asumaan unionin kansalaisen luokse. Se on lisäksi viitannut siihen, että edellä mainitussa asiassa Trojani annetussa tuomiossa arvioitiin tilannetta, jossa kyse oli unionin kansalaisesta ja sosiaaliturvaetuudesta; tilanne oli eri kuin nyt käsiteltävän pääasian vastapuolen tilanne.

19 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, että Hadj Ahmedilla on intressi vaatia asetuksen N:o 1408/71 soveltamista, jotta taattujen perhe-etuuksien käyttöön ottamisesta annetun lain 1 §:ssä säädettyä viiden vuoden asumista koskevaa edellytystä ei sovellettaisi häneen.

20 Tämän johdosta Cour du travail de Bruxelles päätti lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Kun kolmannen valtion (käsiteltävässä asiassa Algerian) kansalaiselle on alle viisi vuotta aikaisemmin myönnetty oleskelulupa jäsenvaltiossa (käsiteltävässä asiassa Belgiassa) toisen jäsenvaltion kansalaisen (käsiteltävässä asiassa Ranskan), jonka kanssa tällä henkilöllä on lapsi (joka on Ranskan kansalainen), luokse tuloa varten, ja kun he eivät ole avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa, kuuluuko hän asetuksen N:o 1408/71 henkilölliseen soveltamisalaan sellaisen työntekijän perheenjäsenenä, joka on jonkin jäsenvaltion kansalainen, taattujen perhe-etuuksien myöntämistä varten etuudensaajana sellaisesta toisesta lapsesta, joka on kolmannen valtion (käsiteltävässä asiassa Algerian) kansalainen, kun yhteiselämä on sittemmin päättynyt lapsen isän kanssa, joka on Ranskan kansalainen?

2) Mikäli ensimmäiseen kysymykseen vastataan kieltävästi, kuuluuko ensimmäisessä kysymyksessä kuvatussa tilanteessa mainittu kolmannen valtion kansalainen tai hänen lapsensa, joka on kolmannen valtion kansalainen, sillä perusteella että ensin mainitun henkilön taloudessa elää lapsi, joka on Ranskan kansalainen, asetuksen N:o 1408/71 henkilölliseen soveltamisalaan sellaisen työntekijän perheenjäsenenä, joka on jäsenvaltion kansalainen, taattujen perhe-etuuksien myöntämiseksi lapsesta, joka on Algerian kansalainen?

3) Mikäli ensimmäiseen ja toiseen kysymykseen vastataan kieltävästi, onko tällä kolmannen valtion kansalaisella ensimmäisessä kysymyksessä kuvatussa tilanteessa direktiivin 2004/38 13 artiklan 2 kohdan ja 14 artiklan sekä EY 12 artiklan (nykyisin SEUT 18 artikla) nojalla oikeus samaan oikeudelliseen kohteluun kuin jäsenvaltioiden kansalaisilla niin kauan kuin hänen oleskeluoikeuttaan ei ole peruutettu, niin ettei Belgian valtio voi vaatia häneltä asumisen kestoa koskevan edellytyksen täyttymistä taattujen perhe-etuuksien myöntämistä varten, kun tätä edellytystä ei sovelleta etuudensaajiin, jotka ovat Belgian kansalaisia?

4) Mikäli ensimmäiseen, toiseen ja kolmanteen kysymykseen vastataan kieltävästi, sovelletaanko tähän kolmannen valtion kansalaiseen ensimmäisessä kysymyksessä kuvatussa tilanteessa [unionin] kansalaisen äitinä yhdenvertaisen kohtelun periaatetta [perusoikeuskirjan] 20 ja 21 artiklan nojalla niin, ettei Belgian valtio voi vaatia häneltä asumisen kestoa koskevan edellytyksen täyttymistä taattujen perhe-etuuksien myöntämistä varten toisesta lapsestaan, joka on kolmannen valtion kansalainen, kun tätä asumisen kestoa koskevaa edellytystä ei sovelleta lapseen, jolla on [jäsenvaltion] kansalaisuus?”

Ennakkoratkaisukysymykset

Ensimmäinen ja toinen kysymys

21 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen kahdella ensimmäisellä kysymyksellä, jotka on on käsiteltävä yhdessä, halutaan vastaus siihen, onko asetusta N:o 1408/71 tulkittava siten, että sen soveltamisalaan kuuluu kolmannen valtion kansalainen (jäljempänä äiti) tai hänen tyttärensä (jäljempänä tytär), joka on myös kolmannen valtion kansalainen, kun heidän tilanteensa on seuraavanlainen:

— äidille on alle viisi vuotta aikaisemmin myönnetty oleskelulupa jäsenvaltiossa sellaisen toisen jäsenvaltion kansalaisen (jäljempänä toisen jäsenvaltion kansalainen) luokse tuloa varten, jonka kanssa äiti ei ole avioliitossa eikä rekisteröidyssä parisuhteessa ja jonka kanssa äidillä on lapsi, jolla on tämän toisen jäsenvaltion kansalaisuus (jäljempänä yhteinen lapsi)

— vain mainitulla toisen jäsenvaltion kansalaisella on työntekijän asema

— äiti ja toisen jäsenvaltion kansalainen eivät enää asu yhdessä

— tytär ja yhteinen lapsi asuvat äidin kanssa samassa taloudessa.

22 Tässä yhteydessä on muistettava, että asetuksessa N:o 1408/71 tarkoitettu työntekijän perheenjäsenen käsite on määritelty sen 1 artiklan f alakohdan i alakohdassa ”henkilö[ksi], joka määritellään tai tunnustetaan perheenjäseneksi tai osoitetaan talouteen kuuluvaksi jäseneksi lainsäädännössä, jonka perusteella etuudet annetaan; – – kuitenkin jos sanotussa lainsäädännössä perheenjäseneksi tai talouteen kuuluvaksi henkilöksi katsotaan vain henkilö, joka asuu samassa taloudessa kuin palkattu työntekijä tai itsenäinen ammatinharjoittaja, tämä edellytys katsotaan täytetyksi, jos se, jonka etua asia koskee, on pääasiallisesti riippuvainen tästä henkilöstä”.

23 Siten tässä säännöksessä viitataan aluksi nimenomaisesti kansalliseen lainsäädäntöön määrittelemällä ”perheenjäsen”siten, että sillä tarkoitetaan ”henkilöä, joka määritellään tai tunnustetaan perheenjäseneksi tai osoitetaan talouteen kuuluvaksi jäseneksi lainsäädännössä, jonka perusteella etuudet annetaan” (asia C-363/08, Slanina, tuomio 26.11.2009, Kok., s. I-11111, 25 kohta).

24 Tämän jälkeen asetuksen N:o 1408/71 1 artiklan f alakohdan i alakohdassa tehdään tarkennus, jonka mukaan on niin, että ”kuitenkin jos [kansallisessa] lainsäädännössä perheenjäseneksi tai talouteen kuuluvaksi henkilöksi katsotaan vain henkilö, joka asuu samassa taloudessa kuin palkattu työntekijä tai itsenäinen ammatinharjoittaja, tämä edellytys katsotaan täytetyksi, jos se, jonka etua asia koskee, on pääasiallisesti riippuvainen tästä henkilöstä” (em. asia Slanina, tuomion 26 kohta).

25 Asetuksen N:o 1408/71 1 artiklan f alakohdan i alakohdassa asetettu edellytys täyttyisi – kuten Tšekin hallitus ja Euroopan komissio ovat perustellusti todenneet – siinä tapauksessa, että äitiä ja tytärtä voidaan pääasian olosuhteissa pitää toisen jäsenvaltion kansalaisen perheenjäseninä kansallisessa laissa

tarkoitetulla tavalla ja sitä sovellettaessa, ja jos vastaus on kieltävä, siinä tapauksessa, että heidän voidaan katsoa olevan tästä henkilöstä pääasiallisesti riippuvaisia (ks. vastaavasti em. asia Slanina, tuomion 27 kohta).

26 Vaikka unionin tuomioistuimen käytettävissä olevissa asiakirjoissa on seikkoja, jotka osoittavat, ettei tämä edellytys täyty pääasiassa kyseessä olevassa tapauksessa, asian selvittäminen kuuluu tältä osin kansalliselle tuomioistuimelle.

27 Asetuksen N:o 1408/71 1 artiklan f alakohdan i alakohdasta, sellaisena kuin sitä on edellä 25 kohdassa tulkittu, käy kuitenkin ilmi, kuten Belgian hallitus on perustellusti todennut, että pelkästään sillä, että yhteinen lapsi asuu äidin kanssa samassa taloudessa, ei ole sellaisenaan merkitystä sille, voidaanko äiti tai tytär katsoa tässä säännöksessä tarkoitetuksi toisen jäsenvaltion kansalaisen perheenjäseneksi.

28 Todettakoon asetuksen N:o 859/2003 mahdollisesta soveltamisesta, mihin myös ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on viitannut, että mainitun asetuksen 1 artiklan mukaan asetuksella laajennetaan asetuksen N:o 1408/71 henkilöllistä soveltamisalaa kolmansien maiden kansalaisiin, jos kyseiset säännökset eivät jo koske heitä yksinomaan heidän kansalaisuutensa vuoksi.

29 Se, että asetusta N:o 1408/71 ei mahdollisesti sovellettaisi äitiin tai tyttäreen, ei riipu heidän kansalaisuudestaan vaan siitä, ettei heitä voida pitää asetuksen 1 artiklan f alakohdan i alakohdassa tarkoitettuina toisen jäsenvaltion kansalaisen perheenjäseninä.

30 Asetuksen N:o 859/2003 1 artiklan mukaan kolmannen valtion kansalaisen on lisäksi täytettävä kaksi edellytystä, jotta asetuksen N:o 1408/71 säännöksiä voidaan soveltaa häneen ja jotta niitä voidaan soveltaa myös hänen perheenjäseniinsä. Hänen on yhtäältä asuttava laillisesti jossakin jäsenvaltiossa, ja toisaalta hän ei saa olla tilanteessa, jonka kaikki osatekijät rajoittuvat yhden jäsenvaltion sisälle. Näin on erityisesti tapauksissa, joissa kolmannen valtion kansalaisen tilanne liittyy ainoastaan kolmanteen maahan ja yhteen ainoaan jäsenvaltioon (ks. vastaavasti asia C-247/09, Xhymshiti, tuomio 18.11.2010, Kok., s. I-11845, 28 kohta).

31 Ensimmäisen edellytyksen osalta todettakoon, että ennakkoratkaisupyynnössä ilmoitettujen tietojen mukaan sekä äiti että tytär asuivat laillisesti Belgiassa pääasiassa merkityksellisellä ajanjaksolla.

32 Toisen edellytyksen osalta todettakoon, että unionin tuomioistuimen käytettävissä olevien asiakirjojen mukaan äidin ja tyttären tilanne liittyy ainoastaan yhteen kolmanteen maahan eli Algerian demokraattiseen kansantasavaltaan ja yhteen jäsenvaltioon eli Belgian kuningaskuntaan.

33 Näin ollen ei voida katsoa, että asetus N:o 859/2003 laajentaisi asetuksen N:o 1408/71 soveltamisalan koskemaan äidin tai tyttären kaltaisia henkilöitä.

34 Ensimmäiseen ja toiseen kysymykseen on näin ollen vastattava, että asetusta N:o 1408/71 on tulkittava siten, ettei äiti tai tytär kuulu, kun he ovat tämän tuomion 21 kohdassa tarkoitetussa tilanteessa, mainitun asetuksen henkilölliseen soveltamisalaan paitsi, jos heitä voidaan pitää toisen jäsenvaltion kansalaisen perheenjäseninä kansallisessa laissa tarkoitetulla tavalla ja sitä sovellettaessa, tai mikäli vastaus tähän on kieltävä, jos heidän voidaan katsoa olevan ”pääasiallisesti riippuvaisia” tästä henkilöstä.

Kolmas kysymys

35 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on kolmannella kysymyksellään halunnut vastauksen pääasiallisesti siihen, onko direktiivin 2004/38 13 artiklan 2 kohtaa ja 14 artiklaa tulkittava yhdessä SEUT 18 artiklan kanssa siten, että ne ovat esteenä sellaiselle jäsenvaltion lainsäädännölle, jossa äidin,

joka on tämän tuomion 21 kohdassa kuvatussa tilanteessa, edellytetään täyttävän viiden vuoden asumista koskeva edellytys taattujen perhe-etuuksien myöntämiseksi, vaikka edellytyksen täyttymistä ei vaadita jäsenvaltion omilta kansalaisilta.

36 Todettakoon tähän, kuten Belgian ja Tšekin hallitukset sekä komissio ovat perustellusti tuoneet esiin, että direktiivin 2004/38 13 artiklan 2 kohdasta käy nimenomaisesti ilmi, että niiden unionin kansalaisen perheenjäsenten, jotka eivät ole minkään jäsenvaltion kansalaisia, oleskeluoikeus säilytetään tämän säännöksen nojalla ja tiettyjen edellytysten vallitessa ainoastaan, kun kyse on avioerosta, avioliiton mitättömäksi julistamisesta tai rekisteröidyn parisuhteen päättymisestä.

37 Kuten ensimmäisen kysymyksen sanamuoto vahvistaa, pääasiassa ei ole kyse äidin ja toisen jäsenvaltion kansalaisen solmimasta avioliitosta tai rekisteröidystä parisuhteesta. Näin ollen äiti ei voi vedota oleskeluoikeuteen direktiivin 2004/38 13 artiklan 2 kohdan perusteella eikä myöskään direktiivin 14 artiklan 2 kohdan perusteella, jossa on vain maininta siitä, että asianomaisten henkilöiden on täytettävä muun muassa direktiivin 13 artiklassa säädetyt edellytykset, jotta oleskeluoikeus säilytettäisiin.

38 Tätä päätelmää ei voida kyseenalaistaa myöskään SEUT 18 artiklalla, johon ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on kolmannessa kysymyksessään viitannut.

39 Näin on siksi, ettei siitä, että pääasian vastapuolen kaltaisella henkilöllä on lupa oleskella Belgiassa pääasiassa merkityksellisellä ajanjaksolla, seuraa se, että häneen sovellettaisiin SEUT 18 artiklan nojalla kansalaisuuteen perustuvan syrjinnän kieltoa.

40 Edellä mainitussa asiassa Trojani annetun tuomion 46 kohdassa todettiin kyllä, että kun unionin kansalaisella on oleskelulupa jäsenvaltiossa, hän voi vedota SEUT 18 artiklaan saadakseen sosiaalietuuden samoin edellytyksin kuin kyseisen jäsenvaltion kansalaiset.

41 Tätä SEUT 18 artiklasta omaksuttua tulkintaa, joka liittyy unionin kansalaisuuteen (ks. vastaavasti asia C-209/03, Bidar, tuomio 15.3.2005, Kok., s. I-2119, 37 ja 39 kohta), ei voida soveltaa sellaisenaan tilanteeseen, jossa kolmannen valtion kansalaisella on jonkin jäsenvaltion myöntämä oleskelulupa.

42 Tästä huolimatta on kuitenkin niin, että kansallisten tuomioistuinten ja unionin tuomioistuimen välisessä SEUT 267 artiklalla luodussa yhteistyömenettelyssä unionin tuomioistuimen tehtävänä on antaa kansalliselle tuomioistuimelle hyödyllinen vastaus, jonka perusteella kansallinen tuomioistuin voi ratkaista siinä vireillä olevan asian. Vaikka näin ollen ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on muodollisesti rajoittanut kolmannen kysymyksensä koskemaan vain direktiivin 2004/38 tulkintaa, tämä ei estä unionin tuomioistuinta esittämästä sille kaikkia unionin oikeuden tulkintaan liittyviä seikkoja, jotka saattavat olla hyödyllisiä kansallisen tuomioistuimen arvioidessa käsiteltävänään olevaa asiaa, riippumatta siitä, onko kansallinen tuomioistuin viitannut niihin kysymyksissään. Unionin tuomioistuimen on tällaisessa tilanteessa poimittava kaikista kansallisen tuomioistuimen esittämistä seikoista ja erityisesti ennakkoratkaisupyyntöpäätöksen perusteluista ne unionin oikeutta koskevat seikat, joita on syytä tulkita, kun otetaan huomioon riidan kohde (ks. vastaavasti asia C-243/09, Fuß, tuomio 14.10.2010, Kok., s. I-9849, 39 ja 40 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

43 Komissio esittääkin, että välttyäkseen taattujen perhe-etuuksien myöntämiselle asetetun viiden vuoden asumista koskevan edellytyksen soveltamiselta äiti voisi vedota kansalaisuuteen perustuvan syrjinnän kieltoon tukeutumalla asetuksen N:o 1612/68 12 artiklaan perustuvaan oleskeluoikeuteen.

44 Tässä yhteydessä on muistettava, että asetuksen N:o 1612/68 tavoite eli työntekijöiden vapaa liikkuvuus edellyttää, jotta se voitaisiin turvata vapautta ja ihmisarvoa kunnioittaen, että siirtotyöläisen perheellä on parhaat mahdolliset edellytykset integroitua yhteiskuntaan vastaanottavassa jäsenvaltiossa (ks. asia C-308/89, Di Leo, tuomio 13.11.1990, Kok., s. I-4185, Kok. Ep. X, s. 607, 13 kohta ja asia C-413/99, Baumbast ja R, tuomio 17.9.2002, Kok., s. I-7091, 50 kohta).

45 Jotta tällainen integroituminen onnistuisi, siirtotyöläisen lapsella on oltava mahdollisuus käydä koulua ja opiskella vastaanottavassa jäsenvaltiossa, niin kuin asetuksen N:o 1612/68 12 artiklassa on nimenomaisesti säädetty, voidakseen saattaa koulunkäyntinsä ja opintonsa menestyksekkäästi päätökseen (yhdistetyt asiat 389/87 ja 390/87, Echternach ja Moritz, tuomio 15.3.1989, Kok., s. 723, 21 kohta ja em. asia Baumbast ja R, tuomion 51 kohta).

46 Oikeuskäytännön mukaan tällainen koulutukseen osallistumista koskeva oikeus edellyttää, että siirtotyöläisen tai entisen siirtotyöläisen lapsella on oleskeluoikeus silloin, kun lapsi haluaa osallistua koulutukseen vastaanottavassa jäsenvaltiossa, ja että vanhemmalla, joka on lapsen tosiasiallinen huoltaja, on vastaava oleskeluoikeus (ks. asia C-480/08, Teixeira, tuomio 23.2.2010, Kok., s. I-1107, 36 ja 53 kohta).

47 Komission mukaan niin tyttärelle kuin yhteiselle lapsellekin ja siten myös äidille, koska tämä on tosiasiallisesti kummankin lapsen huoltaja, kuuluu oleskeluoikeus asetuksen N:o 1612/68 12 artiklan perusteella.

48 Pääasiassa vallitsevien kaltaisissa olosuhteissa tätä tulkintaa ei kuitenkaan voida hyväksyä tyttären osalta.

49 Näin on yhtäältä siksi, että asiassa on riidatonta, ettei tytär ole toisen jäsenvaltion kansalaisen lapsi. Hänellä ei siis ole tähän henkilöön nähden asemaa sellaisen jäsenvaltion kansalaisen lapsena, joka on tai on ollut työssä toisessa jäsenvaltiossa asetuksen N:o 1612/68 12 artiklassa tarkoitetulla tavalla.

50 Toisaalta on totta, kuten komissio on esittänyt, että sellaista oikeutta tulla asumaan siirtotyöläisen kanssa, joka kuuluu asetuksen N:o 1612/68 10 artiklan 1 kohdan a alakohan mukaan ”hänen aviopuoliso[lleen] sekä heidän jälkeläisi[lleen], jotka ovat alle 21-vuotiaita tai huollettavia”, on tulkittava siten, että se kuuluu sekä mainitun työntekijän jälkeläisille että hänen puolisonsa jälkeläisille (em. asia Baumbast ja R, tuomion 57 kohta).

51 Tässä yhteydessä on kuitenkin riittävää todeta, että pääasiassa vallitsevien kaltaisissa olosuhteissa äiti ei ole eikä ole ollut toisen jäsenvaltion kansalaisen aviopuoliso, koska avopuolisoa ei pelkän yhdessä asumisen perusteella voida katsoa asetuksen N:o 1612/68 10 artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitetuksi ”aviopuolisoksi” (ks. vastaavasti asia 59/85, Reed, tuomio 17.4.1986, Kok., s. 1283, Kok. Ep. VIII, s. 539, 16 kohta). Tytärtä ei näin ollen voida katsoa siirtotyöläisen tai entisen siirtotyöläisen aviopuolison lapseksi.

52 Sitä vastoin yhteisen lapsen osalta on todettava, kuten unionin tuomioistuimen käytettävissä olevista asiakirjoista käy ilmi, että tämä lapsi on tosiasiallisesti sellaisen jäsenvaltion kansalaisen lapsi, joka on ollut työssä toisen jäsenvaltion alueella asetuksen N:o 1612/68 12 artiklassa tarkoitetulla tavalla. Jotta äiti saisi tähän säännökseen perustuvan oleskeluoikeuden vanhempana, joka on tosiasiallisesti lapsen huoltaja, yhteisen lapsen on pitänyt aloittaa koulunkäynti tai opiskelu vastaanottavassa jäsenvaltiossa (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat C-147/11 ja C-148/11, Czop ja Punakova, tuomio 6.9.2012, 29 kohta).

53 Unionin tuomioistuimella ei kuitenkaan ole riittäviä tietoja yhteisen lapsen tilanteesta ainakaan hänen koulunkäyntinsä osalta, minkä vuoksi tässä menettelyvaiheessa unionin tuomioistuimessa niistä seurauksista tehty tulkinta, joita pääasiassa voisi johtua siitä, että äidillä olisi oleskeluoikeus asetuksen N:o 1612/68 12 artiklan perusteella, olisi luonteeltaan hypoteettinen.

54 Edellä esitetyn perusteella kolmanteen kysymykseen on vastattava, että direktiivin 2004/38 13 artiklan 2 kohtaa ja 14 artiklaa on tulkittava yhdessä SEUT 18 artiklan kanssa siten, että ne eivät ole esteenä jäsenvaltion lainsäädännölle, jossa äidin, joka on tämän tuomion 21 kohdassa kuvatussa tilanteessa, edellytetään täyttävän viiden vuoden asumista koskeva edellytys taattujen perhe-etuuksien myöntämiseksi, vaikka edellytyksen täyttymistä ei vaadita jäsenvaltion omilta kansalaisilta.

Neljäs kysymys

55 Kun otetaan huomioon edellä oleviin kysymyksiin annetut vastaukset, ei neljänteen kysymykseen ole tarpeen vastata.

56 On nimittäin muistettava, että unionin oikeusjärjestyksessä taattuja perusoikeuksia, perusoikeuskirjassa taatut oikeudet mukaan lukien, voidaan soveltaa kaikkiin unionin oikeudessa säänneltyihin mutta ei muihin tilanteisiin (ks. vastaavasti asia C-617/10, Åkerberg Fransson, tuomio 26.2.2013, 19 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

57 Edeltäviin kysymyksiin annetuista vastauksista käy ilmi, ettei unionin tuomioistuimella ole käytössään tietoja, joiden perusteella voitaisiin katsoa, että pääasiassa on kyse tosiasiallisesti unionin oikeudessa säännellystä tilanteesta.

Oikeudenkäyntikulut

58 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä yhteisöjen tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (neljäs jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

1) Sosiaaliturvajärjestelmien soveltamisesta yhteisön alueella liikkuviin palkattuihin työntekijöihin, itsenäisiin ammatinharjoittajiin ja heidän perheenjäseniinsä 14.6.1971 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 1408/71, sellaisena kuin se on muutettuna ja ajan tasalle saatettuna 2.12.1996 annetulla neuvoston asetuksella (EY) N:o 118/97, sellaisena kuin se on muutettuna Euroopan parlamentin ja neuvoston 18.12.2006 antamalla asetuksella (EY) N:o 1992/2006, on tulkittava siten, että kolmannen valtion kansalainen tai hänen tyttärensä, joka on myös kolmannen valtion kansalainen, kun heidän tilanteensa on seuraavanlainen:

— kolmannen valtion kansalaiselle on alle viisi vuotta aikaisemmin myönnetty oleskelulupa jäsenvaltiossa sellaisen toisen jäsenvaltion kansalaisen luokse tuloa varten, jonka kanssa hän ei ole avioliitossa eikä rekisteröidyssä parisuhteessa ja jonka kanssa hänellä on lapsi, jolla on tämän toisen jäsenvaltion kansalaisuus

— vain mainitulla toisen jäsenvaltion kansalaisella on työntekijän asema

— mainitut kolmannen valtion kansalainen ja toisen jäsenvaltion kansalainen eivät enää asu yhdessä

— molemmat lapset asuvat äidin kanssa samassa taloudessa,

ei kuulu asetuksen henkilölliseen soveltamisalaan paitsi, jos heitä voidaan pitää toisen jäsenvaltion kansalaisen perheenjäseninä kansallisessa laissa tarkoitetulla tavalla ja sitä sovellettaessa, tai mikäli vastaus tähän on kieltävä, jos heidän voidaan katsoa olevan pääasiallisesti riippuvaisia tästä henkilöstä.

2) Euroopan unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella, asetuksen (ETY) N:o 1612/68 muuttamisesta ja direktiivien 64/221/ETY, 68/360/ETY, 72/194/ETY, 73/148/ETY, 75/34/ETY, 75/35/ETY, 90/364/ETY,

90/365/ETY ja 93/96/ETY kumoamisesta 29.4.2004 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2004/38/EY 13 artiklan 2 kohtaa ja 14 artiklaa on tulkittava yhdessä SEUT 18 artiklan kanssa siten, että ne eivät ole esteenä jäsenvaltion lainsäädännölle, jossa kolmannen valtion kansalaisen, joka on tuomiolauselman 1 kohdassa kuvatussa tilanteessa, edellytetään täyttävän viiden vuoden asumista koskeva edellytys taattujen perhe-etuuksien myöntämiseksi, vaikka edellytyksen täyttymistä ei vaadita jäsenvaltion omilta kansalaisilta.

Allekirjoitukset